

Ks. Tadeusz M i c h a ł e k, *Jacquesa Maritaina antropologiczna argumentacja istnienia Boga*, RWKUL, Lublin 1996, ss. 301.

Poszczególne wieki historii chrześcijaństwa mają swoich bohaterów, myślicieli i świętych. Nie może już dzisiaj ulegać wątpliwości, że jednym z najwybitniejszych myślicieli katolickich XX wieku był francuski filozof – tomista Jacques Maritain (1882-1973). Jego intelektualny wkład w duchową kulturę naszego stulecia jest wyjątkowo duży. Nic też dziwnego, że wielu sięga do skarbca jego myśli. Szczególnie myśl jego staje się przedmiotem refleksji i inspiracji w ośrodkach naukowych, kulturowych i społecznych o profilu tomistycznym, klasycznym. Twórczość pisarska francuskiego personalisty wzbudziła także duże zainteresowanie w Polsce, szczególnie w środowisku Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i środowisku warszawskim. Od 1979 r. działa aktywnie Komisja Jacquesa Maritaina przy ODiSS w Warszawie, która urządziła już kilka sympozjów jemu poświęconych. Do szczególnego pokrewieństwa myślowego z J. Maritainem przyznaje się Filozoficzna Szkoła Lubelska. Tutaj powstało już sporo publikacji i prac dyplomowych z zakresu filozofii tegoż myśliciela. Na przedłużeniu tych zainteresowań należy także umieścić recenzowaną tu pracę ks. mgr. Tadeusza Michałka.

Przedmiotem analiz w swojej rozprawie uczynił ks. Michałek koncepcję „szóstej drogi” Jacquesa Maritaina. Należy od razu stwierdzić, iż podjęcie się takiego

zadania było bardzo zasadne i celowe. Dotąd bowiem w literaturze filozoficznej, zwłaszcza polskiej, nie podjęto w miarę wszechstronnej i wieloaspektowej analizy tego argumentu teodycealnego, który przyniósł Maritainowi duży rozgłos i postawił go w rzędzie wybitnych współczesnych myślicieli w dziedzinie filozofii Boga.

Zamierzone zadanie zrealizował autor w pięciu rozdziałach. W pierwszym (s. 17-37), ukazał koncepcję poznania metafizycznego i wskazał na jej związek z dowodzeniem istnienia Boga. Przedmiotem rozdziału drugiego pracy (s. 38-97) jest prezentacja podstawowych form argumentacji w filozoficznym poznaniu Boga w ujęciu Maritaina. Wchodzą tu w grę dowody kosmologiczne (przede wszystkim „pięć dróg” św. Tomasza z Akwinu) i dowody antropologiczne (ontologiczno-aprioryczne i egzystencjalno-aksjologiczne). Na ich kanwie ukazany jest główny powód i kontekst powstania „szóstej drogi”. W rozdziale trzecim pracy (s. 98-117) znajdujemy prezentację sformułowania „szóstej drogi”, tak jak ją skonstruował J. Maritain w książce *Approches de Dieu*. Wyróżnia się tu etap przedfilozoficzny i filozoficzny tegoż argumentu. Zasadniczym zadaniem rozdziału czwartego, najdłuższego w recenzowanej pracy (s. 118-196), jest podjęcie krytycznej interpretacji „szóstej drogi”. Są tu zaprezentowane najpierw dotychczasowe interpretacje i oceny tegoż argumentu, obecne w literaturze teodycealnej, a także – w dalszej części – podjęta jest własna próba analizy i oceny Maritainowskiej „szóstej drogi”. Ostatni rozdział rozprawy (s. 197-260) jest rozwinięciem rozdziału poprzedniego. Autor próbuje ukazać tu specyfikę „szóstej drogi” w stosunku do innych argumentów teodycealnych: kosmologicznych i antropologicznych, przytaczanych przez klasyczną filozofię. Dominuje tu analiza metodologiczno-epistemologiczna.

Praca ks. T. Michałka odznacza się wysoką poprawnością metodologiczną. We Wstępie znajdujemy jasne sformułowanie głównego problemu pracy oraz motywy jego podjęcia. Autor czyni to na kanwie krytycznej prezentacji literatury przedmiotu swoich badań. Dosyć szczegółowo szkicuje także drogę i sposób swoich rozważań, wskazując zarazem na jej zasadność. Wspomina także, chociaż mniej precyzyjnie, o zastosowanej metodzie.

Praca posiada klarowną, logiczną konstrukcję. Dwa pierwsze rozdziały stanowią jakby grunt dla następnych trzech, poświęconych już prezentacji, interpretacji oraz ukazaniu specyfiki „szóstej drogi”. Rozdziały i podrozdziały, paragrafy są ze sobą powiązane poprzez wprowadzenia, a niekiedy i podsumowania. Autor często zapowiada „co będzie robił”, „jak będzie robił” i „dlaczego”. W trakcie rozważań przewija się ciągle główny motyw pracy. Nadaje to rozprawie zwartość i zasadniczą monotematyczność. Ponadto należy odnotować to, iż tok myśli w pracy jest klarowny. Dokumentacja w przypisach i bibliografia są sporządzone poprawnie. Pewną niestosownością, gdy idzie o formalny aspekt pracy, są powtórzenia. Niekiedy mogą one być usprawiedliwione, gdyż w nowym kontekście myślowym naświetlają nowe aspekty jakiegoś problemu. Jednakże niektóre z nich można by wyeliminować bez większej szkody dla zawartości pracy.

Ks. Michałek w recenzowanej rozprawie prezentuje się jako człowiek o dużej kulturze filozoficznej i o wysokim stopniu dojrzałości intelektualnej i samodzielności. Wyrazem tego jest chociażby to, iż nie tylko potrafił dobrać właściwe teksty

Maritaina i jego komentatorów, ale w wielu przypadkach uczynił je przedmiotem dość głębokiej analizy i ciekawej interpretacji. Są to interpretacje poprawne. Swoje wywody autor dokumentuje w licznych tekstach źródłowych, przytoczonych w języku oryginalnym. Umie się także dystansować do poglądów interpretatorów Maritaina. Największą wartość w rozprawie posiadają dwa ostatnie rozdziały, gdzie autor wykazał dużo samodzielności i dojrzałości w ocenie przedstawionego wcześniej argumentu „szóstej drogi” J. Maritaina. Wydaje się, że ocena ta jest trafna i do pewnego stopnia uzasadniona.

Rozprawa ks. Tadeusza Michałka jest owocem rzetelnej i dojrzałej refleksji umysłowej. Jest godna odnotowania we współczesnych poszukiwaniach teodycealnych. Stanowi pokaźny wkład w dzisiejszą literaturę z zakresu filozofii Boga.

ks. Ignacy Dec